

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain, lapsilisälain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (asianumero VN/23775/2022)

Esityksessä ehdotetaan lapsilisälain, työttömyysturvalain, toimeentulotuesta annetun lain, opintotukilain sekä sairausvakuutuslain väliaikaista muuttamista valtion vuoden 2023 talousarviossa päätettyjen, erityisesti lapsiperheiden ostovoiman vahvistamista tukevien toimenpiteiden toteuttamiseksi. Lapsiperheiden tukemiseksi esitetään väliaikaisesti korotettavaksi työttömyysturvan lapsikorotusta, lapsilisän yksinhuoltajakorotusta, opintorahan huoltajakorotusta sekä toimeentulotuen alle 18-vuotiaiden lasten perusosaa. Sairausvakuutuslain lääkekorvausjärjestelmän vuosiomavastuu ehdotetaan jäädytettäväksi vuodelle 2023 vuoden 2022 tasoon.

Edellä mainitut etuudet eivät liity välittömästi sosiaali- ja terveyspalveluiden tuotantoon ja niiden osalta Hyvinvointiala HALI ry ei lausu esityksien sisällöstä. Yleisesti liitto toteaa, että maamme julkisten talouden tilanne on kokonaisuutenaan arvioiden tällä hetkellä tilanteessa, jossa esimerkiksi lapsilisien korotukset pitäisi harkita uudelleen. Liittomme kannattaa sairausvakuutuslain mukaisten korvausjärjestelmien säilyttämistä nykyisellään sekä mahdollista parantamista, ei korvausten heikentämistä.

Lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukaisen yksityisen hoidon tuen hoitolisän enimmäismäärää esitetään korotettavaksi pysyvästi. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023.

Hoitolisää koskevaa 5 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi korottamalla momentissa säädettyä hoitolisän täyttä määrää. Täysimääräisen hoitolisän laissa säädetty määrä on 134,55 euroa (vuoden 2010 indeksitasossa) ja reaalitasoltaan 155,24 euroa. Pykälän 2 momentissa ilmoitettu euromäärä korotettaisiin 221,22 euroon, joka tarkoittaisi vuoden 2022 indeksitasossa 255,24 euroa.

Yksityisen hoidon tuen piirissä oli vuonna 2021 lakiesityksen perustelutekstien mukaan yksityisen hoidon tuen saajia yhteensä 13 205 ja tukea maksettiin 16 264 lapsesta (Kansaneläkelaitoksen perhe-etuustilasto) ja heistä hoitolisän saajia oli yhteensä 1 405. Edelleen lakiesityksen perustelutekstien mukaan ”hoitolisän korotus kohdentuu pieneen joukkoon yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen käyttäjiä, eikä korotuksella liene merkittävää vaikutusta yksityisten yritysten palvelujen käyttöön”.

Kun samanaikaisesti tämän lakiesityksen kanssa on käsittelyssä Opetus- ja kulttuuriministeriön lakiesitys varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annettua lain (1503/2016) muuttamisesta siten, että varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja alennettaisiin nostamalla tulorajoja 33 prosenttia. Nämä maksualennukset eivät koske yksityisten palvelun tuottajien asiakasmaksuja.

Kokonaisuutenaan arvioiden tulevat nämä kaksi lakiesitystä saman aikaisesti toteutettuna mahdollisesti jopa syventämään tällä hetkellä olevaa perheiden epätasa-arvoisuutta verrattaessa yksityisen hoidon tuen kautta järjestettyjä varhaiskasvatuspalveluita käyttäviä perheitä kunnan oman tuotannon piirissä oleviin perheisiin. Lakiesityksen tarkoituksena ei voi olla epätasa-arvoisuuden lisääminen riippuen siitä millä tuotantotavalla perheen subjektiivisen oikeuden piiriin kuuluvat kuntapalvelut järjestetään? Lisäksi valtiosuuslainsäädännön ja kilpailulainsäädännön mukaisesti valtion varoista maksettavilla korvauksilla ei voida haitata elinkeinonharjoittajien toimintaa markkinoilla ja korvausten suuntaaminen pitää tapahtua siten, että yksityisiä ja julkisia tuottajia kohdellaan tasavertaisella tavalla.

Palvelusetelillä tuotettavien varhaiskasvatuspalveluiden piirissä järjestettiin vuonna 2021 varhaiskasvatuspalvelut yhteensä 30 981 lapselle (osuus 13,5 % varhaiskasvatuksen piirissä olleista lapsista). Palvelusetelillä tuotetaan varhaiskasvatuspalveluita noin 240 miljoonalla eurolla. Yleisenä ja erittäin merkittävänä ongelmana varhaiskasvatuksen palvelusetelipalveluiden osalta on tällä hetkellä palvelusetelin arvojen jälkeenjääneisyys verattuna ostopalvelutoimintaan tai kunnan oman tuotannon kustannuksiin. Tämä on palvelusetelilain 7 §:n kanssa ristiriidassa oleva tilanne ja palvelusetelien jälkeenjääneisyyteen on myös eduskunnan oikeusasiamies kiinnittänyt huomiota 30.11.2021 antamassaan ratkaisussa. Jälkeenjääneisyys on arviolta luokkaa 10 - 30 % kunnasta riippuen.

Opetus- ja kulttuuriministeriössä valmistelussa oleva lakiesitys julkisen varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen alentamisesta voi lisätä tätä jälkeenjääneisyyttä, jos kunnat eivät tee lakimuutoksen edellyttämiä päätöksiä palvelusetelin arvon korottamisesta kuten lakiesityksessä lähtökohtaisesti oletetaan. Seurauksena voi siis olla kunnallisten varhaiskasvatuspaikkojen kysynnän kasvua useamman tekijän seurauksena: jos yksityiset tuottajat eivät enää pysty palvelusetelin jälkeenjääneisyyden vuoksi tuottamaan palveluita ja toisaalta yksityisen hoidon jälkeenjääneisyys ohjaa edelleen perheitä kunnallisten palveluiden piiriin. Kuntien näkökulmasta kyse voi olla merkittävistä siirtymistä, joita ei ole voitu ottaa huomioon jo nyt pitkällä valmistelussa olevissa vuoden 2023 talousarvioissa. Alan työvoimatilanne on myös haasteellinen sekä julkisilla että yksityisillä toimijoilla.

Esityksen mukaan kuntien tulonmenetys kompensoidaan niille yhteisöveron osuutta kasvattamalla. Nämä kuntaan tulevat lisäeurot tulisi ohjata sekä julkisiin että ulkoistettuihin palveluihin ulkoistamisasteen suhteessa. Tämä yhteys ei ole kuitenkaan selkeä kuntatasolla, ja siihen tulisi kiinnittää lakiesityksen perusteluteksteissä erityistä huomiota. Lisäksi kompensatio kohdentuu kuntiin epätasa-arvoisesti, kuten vuosi sitten

toteutettu vastaava julkisen varhaiskasvatusmaksujen alentamiseen liittynyt menettely on osoittanut; puolet kunnista saivat alikompensaatiota ja puolet sai ylikompensaatiota kuten mm. Kuntaliiton edustaja 30.9.2022 kuulemistilaisuudessa totesi.

Hallituksen esityksessä ei ole otettu huomioon vaikutuksia yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhdistysten osalta. Kaikilla yksityisillä toimijoilla nousevat kustannukset samassa tahdissa kuin kunnan omassa varhaiskasvatuspalvelussa.

Muistutamme siitä, että yksityinen tuotanto on yleensä kunnalle edullisempi vaihtoehto kuin julkinen tuotanto. Tosiasiallisen vertailun mahdollistuminen edellyttää, että kunnat ilmoittaisivat omat tuotantokustannuksensa esimerkiksi tilinpäätöstietojen yhteydessä.

Yhtenä perusteluna lakiesitykselle on sähkön hinnan kompensointi. Uudistus on tarkoitettu toistaiseksi voimassa olevaksi ja tämän tyyppiset kompensatiot tulee kohdistaa tasavertaisesti kaikille perheille riippumatta siitä mikä taho heidän kunnan järjestämisvastuulla olevat palvelunsa tuottaa.

Hyvinvointiala HALI ry katsoo, että perheillä pitää olla mahdollisuus valita varhaiskasvatustuottajansa palvelun laadun ja muiden vastaavien seikkojen perusteella lähipäiväkodeistaan. Sekä perheiden että veronmaksajien edun mukaista on, että yksityisellä varhaiskasvatuksella on merkittävä asema myös tulevaisuudessa.

Korostamme myös sitä, että nopeasti toisiaan seuraavat lakimuutokset aiheuttavat kunnille merkittäviä välillisiä kustannuksia ja yksityisille toimijoille huomattavaa taloudellista epävarmuutta ja toimintaympäristön ennakoimattomuutta. Tämän erityisen pikaisella aikataululla valmisteltavan lakiesityksen yritysvaikutusten arviointi puuttuu käytännössä kokonaan. Toimintaympäristössä vallitsevan todellisen tilanteen analysoimiseksi pitäisi vaikutusarviointia tehdä kokonaisuutenaan ja kaikkien viime aikoina toteutettujen monien lakimuutosten vaikutukset huomioiden.

Lisätiedot, johtava elinkeinoasiantuntija Aino Närkki, puhelin 0400 436438.

Ulla-Maija Rajakangas

Toimitusjohtaja

Hyvinvointiala HALI ry

Lausunto 05.10.2022

